

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“,
Шумско газдинство „Ужице“ Ужице
Телефон: 031/3516-133; факс: 031/3519-478
Николе Пашића 40, Ужице

ПЛАН УПРАВЉАЊА
СТРОГИМ РЕЗЕРВАТОМ ПРИРОДЕ „ТЕСНЕ ЈАРУГЕ“
за период 2016 - 2025. године

Ужице, март 2016. године

Садржај

0. Увод	3
1. Приказ главних природних и створених вредности и природних ресурса СРП „Тесне Јаруге“	4
2. Оцена стања животне средине	6
3. Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја.....	6
4. Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја.....	7
5. Анализа и оцена услова за остваривање циљева	7
6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређења природних и створених вредности	8
7. Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада	10
8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора	11
9. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта	11
10. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја	11
11. Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројекта документација потребна за спровођење циљева и активности	11
12. Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности	12
13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања.....	12
14. Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршење поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења	12

Увод

Влада Републике Србије донела је Уредбу о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ („Службени гласник РС“ број 72/15). Део шумског комплекса планине Јелова Гора у западној Србији стављен је под заштиту као Строги резерват природе „Тесне јаруге“ и сврстан је у II категорију заштите као заштићено подручје регионалног, односно великог значаја.

Влада Републике Србије управљање је поверила Јавном предузећу за газдовање шумама „Србијашуме“ Београд. Послове непосредног управљања Строгог резерват природе „Тесне Јаруге“ на терену спроводи део Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“, Шумско газдинство „Ужице“ Ужице.

Сагласно члану 7. Уредбе о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“, Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“ коме је поверено управљање заштићеним подручјем има обавезу, између осталог, доношења Плана управљања као средњорочног документа.

Према Закону о заштити природе План управљања заштићеним подручјем је документ којим субјекат задужен за управљање заштићеним подручјем планира: мере и активности заштите, очувања, унапређења и коришћења заштићеног подручја, смернице и приоритете за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице уз уважавање потреба локалног становништва.

Управљач доноси план управљања за период од десет година, на који сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине, ускладу са актом о заштити који је донела Влада Републике Србије.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ урађен је у складу са чланом 53. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 88/10, 91/10 и 14/16) и Уредбом о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ („Службени гласник РС“, број 72/15) .

За израду Плана управљања СРП „Тесне Јаруге“, као стручна основа коришћена је Студија заштите СРП „Тесне Јаруге“ (Завод за заштиту природе Србије, 2015. година).

СРП „Тесне Јаруге“ ставља се под заштиту ради очувања букове шуме у долини Околишке реке која је прекривена различитим врстама тресетних маховина (*Sphagnum ssp.*), хибрида обичне брезе (*Betula pendula*) и маљаве брезе (*Betula pubescens*), ретке и угрожене врсте и бореалног реликта, као и

реликтне врсте папрати ребраче (*Blechnum spicant*).

Резерват „Тесне Јаруге” представља једну затресављену површину формирану у окружењу букових шума. Тресава и мочварна земљишта били су предмет истраживања многих научника. Први пут је стављена под заштиту решењем број 02-6268 од 13.12.1968. године, које је донела Скупштина општине Бајина Башта, на предлог Републичког завода за заштиту природе у Београду, актом број 01-701/1 од 23. јула 1968. године као строги природни резерват под називом „Тесне Јаруге”.

Решењем из 1968. године заштићен је редак примерак тресаве, прекривене разним врстама маховина-тресетница *Sphagnum spp.* и другим врстама тресетница, као и реликтном врстом папрати *Blechnum spicant*. У свом доњем делу тресава прелази у влажну травнату заједницу брчка *Nardus stricta-Nadretum* која лежи на старим тресетним слојевима. На самон рубу резервата је заједница црне јове *Alnetum glutinosae*.

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“ у претходном периоду спроводило је мере заштите и очувања Строгог резервата природе „Тесне Јаруге”.

1. Приказ главних природних и створених вредности - природних ресурса СРП „Тесне Јаруге“

Строги резерват природе „Тесне Јаруге” налази се у западној Србији, на подручју планине Јелова Гора. До резервата се долази тврдим шумским путем, којим се долази до раскрснице на месту званом „Околишта”, удаљеном око 4 км од шумарске куће на Јеловој Гори. Природно добро се састоји од једне физичке целине која одговара 8/f,9/b и 10/g. одељењу Газдинске јединице „Јелова Гора“. На око 10 м од шумског пута, кроз букову шуму, налази се Околишка река и резерват „Тесне Јаруге” и пружа се долином Околишке реке ширином око 10 м и има правац исток-запад. Укупна површина заштићеног подручја је 2,92 ха. Административно припада Златиборском округу, општини Бајина Башта, КО Заглавак. Обухвата део парцеле 58/1, која се води као шумско земљиште. Власништво у оквиру заштићеног подручја је државно, а користи га ЈП „Србијашуме”, ШГ „Ужице” Ужице, ШУ Ужице. Надморска висина је од 930 до 950 м.

Тресава „Тесне Јаруге” се формирала у одређеним историјским условима, карактеристикама рељефа и мезоклиме планинске речне долине око Околишке реке на местима где се вода прелива и плави, односно где се задржава у подлози која је засићена водом. Мезоклима локалитета одликује се већим степеном релативне влажности и нижим температурним екстремима. Оваква подлога се одликује карактеристичном флором и вегетацијом.

Тресетна и полутресетна земљишта на подручју Јелове Горе јављају се локално и не заузимају велике површине. Њихова појава је везана за услове прекомерног влажења, углавном за депресије, при чему ова земљишта заузимају влажне депресије и мочваре. Кисела смеђа земљишта, као најраспрострањенија земљишта на Јеловој гори имају висок еколошко-производни потенцијал, док тресетна земљишта имају

мању еколошко-производну вредност. Данас су оваква станишта веома ретка, имају изузетан значај и свако угрожавање оваквих екосистема прети њиховом изумирању.

Геолошку подлогу подручја према геолошкој карти Србије сачињавају кристаласти шкриљци слабог и нижег кристалитета. Геолошки слојеви подручја су пермо-карбонске старости. Састоје се од кварца, лискуна и хлорита а глине у мањем проценту. Зато се на њима образују песковита земљишта. Шкриљасте су структуре и релативно брзо се распадају.

На подручју Јелове Горе у највећој мери развијена су смеђа скелетоидна земљишта на палеозојским шкриљцима. У нижим деловима, око водотока, развијено је на мањим површинама парапозолно земљиште(псеудоглеј), а на самом масиву, локално, тресетно и полутресетно земљиште.

Највреднија станишта са аспекта заштите фауне птица су букове шуме. На ширем подручју резервата евидентиране су заштићене врсте орнитофауне. Од птица треба издвојити мишара (*Buteo buteo*), кукавицу (*Cuculus canorus*), шумска сова (*Strix aluco*), средњи детлић (*Dendrocopos medius*), сива мухарица, дугокљуну пузић, шљука, сеница, шева итд.

Већи број врста птица које се редовно виђају на подручју Јелове Горе су строго заштићене Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС” бр.05/10 и 47/11) и Правилником о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС” бр.99/2009).

Од осталих животињских врста на ширем подручју резервата присутни су: видра (*Lutra lutra*), хермелин (*Mustela erminea*), ласица (*Mustela nivalis*), срна, зец,

куна, јазавац, веверица, сиви пух итд.

2. Оцена стања животне средине заштићеног подручја

На простору резервата нема довољно података о дејству и штетним факторима због загађивања ваздуха, воде и земљишта који доводе до промена физичких и хемијских карактеристика животне средине подручја.

Строги резерват природе под заштитом је од 1968. године, изузет је из газдовања и експлоатације и тако сачуван у свом исходном облику. Шире подручје резервата одликује се високим степеном пошумљености, slabим утицајем човека и удаљеност од градских и привредних центара указује да се квалитет животне средине овог подручја може оценити као висок.

Општа оцена стања животне средине овог заштићеног подручја може се оценити као висока због слабог утицаја човека и специфичних природних одлика.

3. Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја

Природна дешавања у односима чинилаца животне средине (вода, ваздух, сунчева светлост и др.) у дужем временском периоду остављају видног трага на резерват и манифестују се променама у резервату и око њега.

- Један од битних фактора који утичу на опстанак тресаве је вода. Тресави је условљена сталним или периодичним влажењем, специфичном вегетацијом и специфичним земљишним процесима (делимичним разлагањем органске материје у анаеробним условима). Природни процеси сукцесије, као и промена нивоа воде и влажности у појединим деловима тресаве довела је до постепене измене састава и структуре биљних заједница.
- Услед сече околних шумских процеса (планинске шуме букве) којим је окружена тресави, долази до промене влажности и испаравања, као и режима осветљавања што погодује развоју вегетације типа влажних ливада.
- Промена нивоа воде утиче директно на опстанак тресаве. У појединим деловима тресаве ниво воде се променио у односу на период прве заштите односно од настајења до данас. Угроженост од мањка воде је довело до стварања секундарне вегетације која настаје зарастањем и постепеним

исушивањем тресаве.

- На простору тресаве примећено је присуство подмлатка алохтоне врсте петоигличавог бора хималајског боровца *Pinus excelsa*, који је доспео из вештачки подигнутих састојина.

4. Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја

Општи концепт заштите Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ заснива се на законским основама и досадашњим искуствима у управљању овим заштићеним подручјем које се под заштитом налази од 1968. године.

Под управљањем заштићеним подручјем подразумева се развијен систем мера и активности којима се уређују сва питања од значаја за успешно планирање и спровођење мера заштите, очувања и унапређивања посебних природних вредности, рационално и планско коришћење (одрживо коришћење) природних ресурса, обезбеђивање њихове функције уз поштовање начела очувања природних вредности и равнотеже природних екосистема као и функционално уређивање за потребе дозвољених видова коришћења и најповољнијег развоја уз стално утврђивање и праћење стања у природи.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ карактерише принцип строге заштите. Циљ је да се овај јединствени резерват са јединственом флором и фауном очува у што изворнијем облику, а слободно се може рећи да је током дуготрајног периода заштите и очуван захваљујући веома малом антропогеном утицају и нису до сада имале негативне последице на ово заштићено подручје.

5. Анализа и оцена за остваривање циљева

Доношењем Плана управљања који треба да буде усаглашен са законским прописима и пратећим актима, као и са осталим плановима и програмима везаним за ово заштићено подручје (основе газдовања шумама), стварају се основни предуслови за остваривање планираних циљева заштите и развоја заштићеног подручја.

У истом делу послова на управљању заштићеним подручјем, важан услов је и организовање, опремање и кадровско оспособљавање управљача, што је још једна од основних претпоставки за остваривање самог Плана управљања. Можда, практично најважнији услов у остваривању задатих циљева јесте обезбеђивање неопходних финансијских средстава у Буџету Републике Србије.

Неопходан услов у остваривању задатих циљева који је континуирано актуелан, односи се на сталну сарадњу и заједнички рад управљача, локалне самоуправе и надлежних институција као и министарстава.

6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности

Концепција, односно стратегија заштите и развоја Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ треба да дефинише основне правце заштите и развоја овог заштићеног подручја тако да се остварују одређени принципи и то: принцип очувања, заштите и унапређења биодиверзитета, принцип дугорочног планирања, принцип интегрално развојне заштите, а то подразумева и детаљну разраду система финансирања заштите и развоја, обезбеђивање дугорочних координираних научних и стручних истраживања, успостављање информационог система, сталну обуку кадрова који раде на пословима управљања заштићеним природним добрима као и нормативно регулисање управљања заштићеним природним добрима (Закон о заштити природе).

Приоритетне активности и мере у овом смислу су:

- очување Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“,
- чување, обележавање и одржавање СРП „Тесне Јаруге“,
- заштита флоре и фауне,
- заштита животне средине,
- сарадња са свим релевантним институцијама на свим нивоима и
- презентација заштићеног подручја.

Управљач ће у планском периоду: обележити заштићено подручје; донети управљачка документа; донети акт о унутрашњем реду и чуварској служби; чувати заштићено подручје и у случају насталих промена које могу уништити или нарушити основну вредност заштићеног подручја обавештавати Завод за заштиту природе Србије, као и надлежно Министарство, обезбедити услове за контролисано спровођење научно-истраживачких, образовних, информативно-пропагандних и других активности у складу са Законом; обезбедити финансијска средства из сопствених прихода и из Буџета Републике Србије.

Управљање Строгим резерватом природе „Тесне Јаруге“ претпоставља добру организованост и опремљеност за извршавање поверених послова, развијен систем планирања заштите, ажурно извршавање законских обавеза и успостављање материјалних претпоставки за извршавање програмираних послова

заштите.

Чување СРП „Тесне Јаруге” вршиће чувар шума у ШУ Ужице, који је у складу са законским прописима положио стрчни испит, који ће бити опремљен службеном униформом и службеном легитимацијом.

Обележавање Строгог резервата природе „Тесне Јаруге” вршићесе у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, број 30/92, 24/94, 17/96) и у планском периоду одржаваће се обележене границе као и постављене ознаке.

Управљачка документа (План управљања, Програм управљања и Извештај о остваривању годишњег програма управљања) радиће самостални референт за приватне шуме и заштиту животне средине, у складу са Законом о заштити природе.

Собзиром да СРП „Тесне Јаруге“ постоји више деценија, исти је обухваћен основом газдовања шумама, која ће се ускладити са Уредбом о проглашењу СРП „Тесне Јаруге“.

У оквиру управљања заштићеним подручјем, Управљач ће остварити сарадњу са: надлежним министарствима, Заводом за заштиту природе Србије, Институтом за шумарство, Шумарским и Биолошким факултетом, локалном самоуправом у Ужицу, Бајиној Башти и другим институцијама.

На основу Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр.55/05, 71/05, 101/07, 68/08, 16/11) у I степену забрањује се коришћење природних ресурса, изградња објеката, било каквих радова и активности изузев радова и активности који су на ограничењу

Режим заштите I степена ограничава радове и активности на:

- научна истраживања и праћење природних процеса;
- контролисане посете у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе;
- спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера у случају пожара, елементарних непогода и удеса, појава биљних и животињских болести и пренамножавања штеточина;
- интервентне мере на заштити екосистема по посебним условима заштите природе;
- мере уклањања подмлатка хималајског боровца, као стране (алохтоне) врсте случајно доспеле са околних шумских култура на природна станишта.

Радови и активности који нису забрањени, као и радови за које се основано претпоставља да могу имати неповољне последице на заштићено подручје подлежу процедури процене утицаја на животну средину, уз обавезно прибављање сагласности односно акта о условима и мерама заштите природе у складу са Законом о заштити природе

(„Службени гласник РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10 и 14/16)

Заштита флоре, фауне и природних реткости

У циљу заштите флоре и фауне управљач ће вршити стални мониторинг у сарадњи са Заводом за заштиту природе и Институтом за шумарство. Мере заштите живог света и биолошке разноврсности спроводиће се путем редовних контрола и спречавања бесправног коришћења истих. Успостављени режим заштите искључује све облике коришћења назаштићеном подручју, као и коришћење шума.

Управљач ће у складу са Законом о шумама и законом о заштити од пожара спроводити мере заштите шума од пожара. Мере које ће спроводити су: превентивне – постављање знакова забране ложења отворене ватре и забране бацања опушака. У периодима појачане опасности од појаве шумских пожара биће појачане мере контроле на терену.

7. Приоритетни задаци научно-истраживачког и образовног рада

У циљу сталног унапређења и што стручнијег и квалитетнијег управљања заштићеним подручјем неопходно је вршити стална истраживања. У овом смислу, управљач се највише ослања на опште смернице у испуњавању задатака научно-истраживачког рада и на релевантне научне установе, а пре свега на стручне екипе Завода за заштиту природе Србије.

Како је СРП „Тесне Јаруге“ релативно мало истражен, са аспекта природних наука, потребно је приступити осмишљавању и реализацији детаљнијег програма истраживања.

Научно-истраживачке активности треба да су регулисане и усклађене са Планом управљања и Годишњим програмима, а резултати и документација истраживања треба да буду сачувани код управљача уз евентуално формирану базу података. У циљу успостављања савременог система управљања заштићеним природним добром и стварања научно-стручне, информационо-документационе основе о стању и вредностима заштићеног подручја, а у сврху спровођења заштите и развоја, пружити логистичку подршку истраживачима који поседују одговарајуће уверење министарства надлежног за заштиту животне средине и које поседују акт са условима заштите природе и животне средине које издаје Завод за заштиту природе, као и одговарајуће одобрење управљача, уз обавезно достављање података или публикованих резултата управљачу након завршетка истраживања.

Научно истраживачке активности реализоваће се у складу са могућностима и исказаним интересима стручњака и институција.

Задаци у оквиру образовно-васпитног рада реализују се кроз презентацију и популаризацију природних и других вредности заштићеног подручја и то путем разних публикација, укључујући ту и могућност формирања веб сајта, затим путем сарадње са туристичким удружењима, као и евентуалним организовањем посета овом заштићеном простору. До сада се показало да велику улогу у овим програмским задацима има сарадња са професорима и студентима са Шумарског факултета у Београду .

8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора

Планиране активности у складу су са успостављеним режимом заштите и исте се односе на: очување вредности СРП „Тесне Јаруге“; научно-истраживачки рад и праћење стања природних реткости; израда програма управљања популација угрожених врста; презентација и популаризација природних вредности; укључивање локалног становништва у планиране развојне и едукативне активности; очување и заштита постојећих површина са ретким биљним врстама; обележавање заштићеног подручја и постављање информативних табли, табли заштићеног подручја са режимом заштите и ознакама које се односе на поштовање унутрашњег реда и начина понашања на заштићеном простору.

9. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта

Строги резерват природе „Тесне Јаруге”обухвата део шумског комплекса Јелове Горе државног власништва, који је уређен и плански дефинисан планским документима из области шумарства.

10. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја

Сагласно акту о проглашењу управљач ће ограничено презентовати заштићено подручје, кроз ВЕБ презентацију предузећа и у оквиру обележавања Дана заштите природе, Међународног дана заштите шума и Међународног дана заштите биодиверзитета.

11. Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности

Законом о заштити природе, односно актом о проглашењу дефинисане су

обавезе Управљача по питању документације коју мора да уради за СРП „Тесне Јаруге“: План управљања (као средњорочни документ који се доноси на десет година); Годишњи програм управљања заштићеним подручјем; Извештај о остваривању програма управљања заштићеним подручјем; Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби.

12. Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности

У циљу унапређења заштићеног подручја планира се сарадња са свим заинтересованим и надлежним субјектима и то: сарадња са надлежним министарствима; програмска сарадња са другим управљачима; програмска сарадња са стручним установама (Завод за заштиту природе Србије, Институте, Факултети и др.); сарадња са месним заједницама, општинама Ужице и Бајина Башта и другим институцијама.

Посебно је важно одржавање сталне сарадње са локалним становништвом и то, пре свега, у смислу едукације и информисања истих о вредностима, значају и могућностима које пружа заштићено подручје

13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ биће реализован преко Годишњих програма управљања заштићеним подручјем.

Носиоц реализације планираних активности је Шумско газдинство „Ужице“ Ужице, Шумска управа Ужице.

14. Финансијска средства и друге материјалне предпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења

Финансирање заштићеног подручја, према Закону о заштити природе, обезбеђује се из: средстава буџета Републике, односно јединице локалне самоуправе; дела накнаде за коришћење природних ресурса и добара у заштићеном природном подручју, у складу са посебним законима; дела накнаде за загађивање животне средине на територији заштићеног подручја; накнада за коришћење заштићеног подручја прихода остварених у обављању делатности, односно управљања заштићеним подручјем; средстава обезбеђених за реализацију планова, програма и пројеката у области заштите природе; донација, поклона и

помоћи; других извора у складу са законом .

За реализацију Плана управљања потребна су финансијска средства у износу од **2.502.139,80** динара.

Самостални референт за приватне
шуме и заштиту животне средине

Драган Ђенић, дипл.инж.шум.

Директор
ШГ „Ужице“ Ужице

Славиша Радосављевић, дипл.инж.шум

